

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: koolieelse lasteasutuse õpetaja

Kadi Vesi
5-7AASTASTE LASTE PÕHJENDAMISOSKUSE ARENDAMINE
LASTEGA FILOSOFEERIMISE MEETODI ABIL
ÜHE TARTU LASTEAIARÜHMA NÄITEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: MA Egle Säre

Tartu 2018

5-7aastaste laste põhjendamisoskuse arendamine lastega filosofeerimise meetodi abil ühe
Tartu lasteaiarühma näitel

Resümee

Lastele tuleb anda võimalus põhjendada ja arutleda, mõelda loogiliselt õppimisel ning teadmiste hankimisel, et nad oskaksid leida lahendusi erinevate probleemide lahendamiseks ning enda mõtete väljendamiseks. Bakalaureusetöö uurimusliku osa eesmärgiks oli välja selgitada 5-7aastaste laste verbaalse põhjendamisoskuse tase, mille toetamisel on lähtutud lastega filosofeerimise meetodist ja millised praktiku tegevused toetavad laste verbaalset põhjendamisoskust. Uurimus viidi läbi tegevusuuringuna kvalitatiivse uurimisviisina. Laste verbaalse põhjendusoskuse tüüpide väljaselgitamisel kasutati YCVR-testi, mis aitab mõõta laste verbaalset põhjendamisoskust, kus lisaks küsimuste esitamisele on abistavateks vahenditeks illustratiivsed pildid. Praktiku tegevuste kohta saadi andmed uurijapäevikus kirjeldatud andmete põhjal. Uurimustöö tulemuste põhjal selgus, et laste verbaalsed põhjendused, kui neil paluti oma arvamust põhjendada, jagunesid nelja kategooriasse: põhjendused, mis põhinevad enda võrdlemisel kellegi teisega; põhjendused põhinevad loogikal ja põhjuslikel seostel; põhjendused põhinevad reaalsusel ja põhjendus puudub. Praktiku toetavateks tegevusteks olid näiteks sõbralikkus, empaatilisus, õigete küsimuste küsimine, toetav suhtumine ja turvalise keskkonna tagamine. Võttes arvesse ka varasemate uurimuste tulemusi, järeldati, et lastega filosofeerimise meetod annab häid tulemusi laste põhjendamisoskuse arendamises.

Märksõnad: põhjendusoskus, lastega filosofeerimine

Developing the verbal reasoning skills among children between the age of 5-7 using the philosophical method in the example of one kindergarten group in Tartu

Abstract

Children should be given the opportunity to justify, debate and think logically while learning and gaining new knowledge, in order to be able to find solutions to different problems and express their own thoughts. The research part of the Bachelors' thesis focused on finding out the level of verbal reasoning skills among children between the age of 5 to 7 years. In order to conduct the research, the author used the philosophical method and analysed what kind of actions of the practitioner supported the verbal reasoning skills of the children. The author used qualitative method in current research and the research was conducted as an activity survey.

In order to ascertain the verbal reasoning skills of the children, the YCVR test was used. The YCVR test helps to measure the verbal reasoning skills of the children, when the illustrative pictures are used besides asking just questions. The results of the research indicate that the verbal reasoning of the children were divided into four categories: the reasons, which are based on comparing oneself to others; the reasons are based on the logic and the causal relationships; the reasons are based on the reality with no justifications. The supporting actions of the practitioner were friendliness, empathy, asking relevant questions, supporting attitude and ensuring a secure environment. Considering the results of previous researches and studies, it was concluded that the philosophical method gives great results in developing the verbal reasoning skills of the children.

Keywords: reasoning skills, philosophizing with children

Sisukord

Resümee	2
Abstract	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	5
Laste mõtlemine ja põhjendamisoskus.....	6
Arutelud lastega ja põhjendamisoskuse arendamine eelkooliealistel lastel	7
Lastega filosofeerimine	8
Filosoofilise arutelu olemus ja arutelu juhtimine	9
Lastega filosofeerimise meetodi eesmärgid põhjendusoskuse arendamisel	10
Varasemad uurimused	10
Metoodika.....	11
Valim	12
Andmekogumine	12
Testimise protseduur.	14
Andmeanalüüs	15
Tulemused	17
Arutelu.....	21
Tänu sõnad	22
Autorsuse kinnitus.....	23
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	24
Kasutatud kirjandus.....	25
Lisad	

Sissejuhatus

Kaasaegne ühiskond vajab inimesi, kes suudavad loovalt läheneda lahendamist vajavatele probleemidele ning kellel on oskus enda käitumist ja seisukohti verbaalselt põhjendada. Selleks, et verbaalne põhjendamisoskus saaks areneda, peab laps kasvama sellises keelelises arengukeskkonnas, kus täiskasvanud räägivad lapsega palju ja grammatiliselt õigesti ning vajadusel parandavad lapse kõnet. Kõne kujunemise ja mõtlemise seose sensitiivne periood jääb koolieelsesse vanusesse, mil laps omandab keelt kõige paremini (Tulviste, 2008; Vögtski, 2006).

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2011) on välja toodud, et lapsele tuleb luua tingimused, mis annaksid võimaluse seostada uusi teadmisi varasemate kogemustega ning anda võimalusi arutleda oma teadmiste üle. Eeldatakse, et koolieelik peaks suutma oma mõtteid edasi anda verbaalses kõnes. Alates kolmandast eluaastast on lapse kõne täiskasvanutele mõistetu. Juba kolmeaastane laps saab hakkama mitmesõnaliste lausungite koostamisega ja suudab osaleda vestlustes (Smith, Cowie & Blades, 2008; Tulviste, 2008). Koolieelses vanuses lapse sidus kõne aitab vestelda sündmustest ja asjadest, mis hetkel ei ole siin ja praegu tajutavad, kogetavad (ei ole silmaga nähtavad, käega katsutavad), vaid on olnud varem või juhtuvad tulevikus (Männamaa & Marats, 2009).

Lähtudes laste õpetamisel Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2011) peaksid 6-7aastaste laste eeldatavad üldoskused vastama kriteeriumitele, mille järgi laps oskab kasutada arutlevat dialoogi. 5-6aastased lapsed peaksid vesteldes suutma vahetada muljeid oma kogemuste põhjal ning lühidalt arutlema kergemate probleemsete teemade üle. Laps peaks tulema toime täiskasvanu poolt esitatud suunavate küsimustega põhjendamaks oma arvamusi ning oluline on lapse õpetamisel ja arendamisel ka teada seda, mida laps hetkel oskab ja kuidas suudab hakkama saada suunava abi korral (Hallap & Padrik, 2009; Nugin, 2008).

Selleks, et lastest kasvaksid täisväärtuslikud inimesed, kes suudavad leida lahendusi erinevate probleemide lahendamisel, vastuste leidmisel, mõistaksid põhjus–tagajärg seoseid miks midagi võib juhtuda, tuleb lastele õpetada põhjendus-, mõtlemis- ja eneseväljendusoskusi juba alates lasteaiast. Lapsi peab suunama nõnda, et nad oskaksid jõuda oma mõtetes selgusele ning saaksid hakkama enda mõtete sõnastamisega, väljendades ja põhjendades oma veendumusi (Fisher, 2005).

Põhjendamisoskus aitab kaasa kriitilisele mõtlemisoskusele (Fisher, 2005), mille ülesandeks on selgitada, kuidas millestki mõeldakse. Erelt et al. (2014) on defineerinud

kriitilist mõtlemist järgnevalt: „...oskus saadava info usaldusväärsust hinnata ja selle alusel adekvaatseid järeldusi teha“ (lk 222). Kriitilise mõtlemise juures on teatud hoiakud: kirglik soov tõeni jõuda ja tahe arutluseks. Laps on valmis arukalt ehk kriitiliselt mõtlema siis, kui ta oskab enne tasakaaluka otsuseni jõudmist oma kogemusi analüüsida ning oma ideid, teadmisi ja argumente kaaluda ning põhjendada. Lapsel tekib teadmine kuidas ja millal põhjendada ja millist põhjendusmeetodit on vaja kasutada (Fisher, 2005) ning üheks praktiliseks tegevuseks, mis aitab laste põhjendamisoskust arendada, on lastega filosofoerimise metoodika. Õpetades lapsi filosofoerima, julgustame neid iseseisvalt mõtlema ja arutlema ning oma mõtteid, ideid väljendama (Zoller, 2008).

Bakalaureusetöö teemavaliku taga on autori isiklik huvi lastega filosofoerimise meetodi tulemuslikkuse kohta laste põhjendamisoskuse toetamisel võttes aluseks Koolieelse laseasutuse riiklikus õppekavas (2011) sätestatud õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted. Uuriija töö eesmärgiks oli praktikuna välja selgitada 5-7aastaste laste verbaalse põhjendamisoskuse tase, mille toetamisel on lähtutud lastega filosofoerimise meetodist, ning millised praktiku tegevused toetasid laste verbaalse põhjendamisoskuse arendamist.

Uuriija huvist lähtuvalt püstitati järgmised uurimisküsimused:

- 1) Millised on laste verbaalsed põhjendused, kui neil palutakse oma arvamust põhjendada?
- 2) Millised praktiku tegevused toetavad laste verbaalset põhjendamisoskust?

Laste mõtlemine ja põhjendamisoskus

Mõtlemine on aluseks kõikide elus vajaminevate kognitiivsete oskuste arendamiseks, näiteks rääkimine, kuulamine, arutlemine, põhjendamine, ilma mõtlemiseta ei ole võimalik tegutseda. Lapse mõtlemisoperatsioonid on seotud ümbritseva maailma (looduse) tundma õppimisega meelte kaudu. Ümbritsevat maailma tundma õppides kujunevad lastel mõisted, mis aitavad jõuda mõtlemiseni (Fisher, 2005; Leppik, 2004), läbi sotsiaalse suhtluse õpib laps oma mõtlemisprotsesse parandama, juhtima ja arendama (Kera, 2004; Klemmer, 2013). Vögtski (1926, viidatud Kikas, 2008) on selgitanud, et „mõtlemine on kogemuse ja sellele vastava tegevuse seesmine organiseerimine“ (lk 20).

Verbaalse põhjendamisoskuse juures tulevad lastele kasuks osalemised aruteludes teiste lastega ja küsimustele vastamised, laste julgustamine erinevate tegevuste kirjeldamiseks ja nende suunamine rääkima täislausetega. Kui laps on sotsiaalselt intensiivne ja suhtlemisaldis,

siis on ka tema verbaalne põhjendamisoskus parem. Lihtsalt suur sõnavara baas ei anna veel garantiid aktiivsele suhtlemisele (Nugin & Veisson, 2008).

Põhjendamisoskus on mingile probleemile lahenduse otsimine ja otsusele jõudmine, võrdlemine, analüüsimine, mille tulemusena laps õpib enda põhjendusi teistele arusaadavalt sõnastama (Kivi & Sarapuu, 2005). Koolieelik õpib põhjendama, olulist ebaolulisest eristama, mõistma ja nägema eri nähtuste suhtelisust. Põhjendamisoskust toetavad nii analoogiate leidmised, üldistamised, võrdlemised, olemasolevate faktide süstematiseerimine kui ka arutelule toetuvate järelduste tegemine (Strebeleva, 2010). Lisaks on verbaalne põhjendamisoskus oluline, kuna annab aluse kirjaoskusele, akadeemilistele saavutustele ja on üldiseks edu aluseks koolis (Mascari, s.a.; O'Malley, 2015).

Arutelud lastega ja põhjendamisoskuse arendamine eelkooliealistel lastel

Arutelu on vestlus, mida juhib või suunab täiskasvanu, kes julgustab lapsi mõtlema keeruliste küsimuste üle, sealjuures innustades lapsi ise küsima ja vastuseid leidma (Goucha, 2007). Arutelu annab võimaluse arendada laste põhjendusoskusi, et lapsed oskaksid enda põhjendusi ja arvamusi verbaalselt väljendada. Lapse sõnastatud põhjendus on tema teadmiste ja kogemuste kokkuvõte ning täiskasvanu ülesanne on tagada see, et lapsed peaksid põhjendades teemast kinni (Kivi & Sarapuu, 2005).

Üks võimalus põhjendamisoskuse arendamiseks on ühisarutelude kasutamine. Arutelu käigus on õpetaja ülesandeks motiveerida lapsi looma oma ideid ja aidata neil jõuda oma mõtete välja ütleamiseni. Õpetajad peaksid ära kasutama laste loomulikku huvi ja looma sellise õpikeskkonna, mis motiveeriks lapsi mõtlema (Klemmer, 2013).

Fisher (2005) on kirjutanud: selleks, et laste põhjendamisoskust arendada, tuleb välja töötada strateegiad, näiteks: „kuula teisi, räägi ükshaaval, jaga oma mõtteid teistega, esita oma mõtted hästi ja selgelt“ (lk 156). Kui lapsed ja õpetaja on strateegiad koos välja töötanud, siis oskavad lapsed rohkem arvestada nii teiste kui enda vajadustega. Oluline on nii kuulata teisi kui ka enda mõtteid hästi selgitada. Oma raamatus on Fisher (2005) öelnud, et tähelepanu tuleb pöörata põhjustele, miks laps ühel või teisel viisil põhjendab – näiteks spontaansel või loogilisel viisil (Kikas, 2008; Võgotski, 2014), samas peab jälgima, et laps omandaks teatud põhimõisted, mis oleksid abiks arengupotentsiaali kasutamisel.

Männamaa & Marats (2009) ütlevad, et põhjendamisoskuse ja kõne arendamiseks on vajalik jutustada või lugeda lühikesi jutukesti, esitada nende kohta küsimusi. Lühijutukesed ja jutustamine on aluseks keelelise arengu, teksti mõistmise ja põhjendamisoskuse juures.

Dialoogivormis läbi viidud arutelu käigus õpivad lapsed üksteiselt, nad toovad esitatud küsimuste juures välja erinevaid vaatenurki ja selgitavad teistele arutelus osalejatele enda mõttekäiku. Verbaalne väljendusviis areneb teistega suheldes. Kasutades suhtlemisel verbaalset väljendusviisi õpivad lapsed oma arvamust väljendama ja oskavad arutelu jooksul kujundada oma sõnavõtte (Klemmer, 2013). Organiseeritud aruteludes on juhiks õpetaja, kes suunab lastega läbiviidavat arutelu. Õpetaja mõtleb läbi küsimused, mida ta esitama hakkab, näiteks võib ta kasutada küsimusi *kuidas? mispärast? miks?* (Zoller, 2008), seekaudu annab ta lastele võimaluse tähelepanekuid ja mõtteid selgemalt väljendada (Kivi & Sarapuu, 2005).

Lastega filosofeerimine

Lastega filosofeerimise metoodika programm, mis loodi verbaalse põhjendusoskuse edendamiseks, sai alguse 1970ndatel USA-s professor Matthew Lipmani poolt. Lastega filosofeerimise meetod on kasutusel üle maailma. Lastega filosofeerimine on üks võimalikest aktiivõppemeetoditest, mida peetakse pedagoogiliseks tegevuseks, mille kaudu arendatakse lastes oskust osaleda arutlustes ja oskust tuua välja argumente. See meetod annab võimaluse teada saada laste arvamusi (Säre, 2012; Zoller, 2008). Esimesena Eestis hakkas lastega filosofeerimise metoodikaga tegelema Egle Säre (2010), kes üheaegselt nii uuris, rakendas kui arendas seda metoodikat.

Lastega filosofeerimine tähendab asjadest teadasaamist, oskust õigel ajal esitada õigeid küsimusi. Lastega filosofeerimine on laste, aga ka täiskasvanu jaoks seoste leidmine, mõtete ja keelekasutusega mäng, uute võimaluste leidmine ja katsetamine. Kui lapsega filosofeerida, areneb temas julgus ennast avada, areneb kohusetundlikkus ja eneseväljendusoskus, laps õpib põhjendama, mõtlema ja arutlema. Kindlasti saab läbi filosofeerimise ka teadmisi omandada. (Zoller, 2008).

Lastega filosofeerimiseks võib lugeda sellist tegevust, kus lapsed arutlevad täiskasvanu juhtimisel eluliste probleemide üle nende endi kogemuste najal. Lastega filosofeerimine tuleneb sokraatilisest meetodist, mis on mõtetevahetus dialoogis ehk toimub küsimuste ja vastuste vormis (Säre, 2012).

Lastega filosofeerimise meetodi põhimõte on, et täiskasvanu toetab läbi mõtestatud arutlusteemade lapse väärtushoiakute kujunemist. Läbi filosofeerimise õpib laps mitmeid oskusi – arutlemist, argumenteerimist, järeldamist, kokkuvõtlikult öeldes õpib laps põhjendamisoskust (Säre, 2012). Lastega filosofeerimise tegevus peaks olema lõbus ning fantaasiarikas arutlemine. See on seoste avastamine ja leidmine, enda mõtetega mängimine

(Zoller, 2008). Filosofeerimine toimub tihtipeale enesele teadvustamata igapäevaselt – mõtiskleme, mõtleme, põhjendame, arutleme ja küsime – järelikult filosofeerime. Lastega filosofeerimine on praktiline tegevus (Säre, 2012).

Lapsed vajavad õpetaja abi arutluskäigu toimimiseks, kui nad ei oska ise oma mõtteid sõnastada. Filosoofiliste arutelude juures on juhiks õpetaja, kelle positiivne hoiak, empaatilisus ja suunavad küsimused aitavad lastel ennast paremini verbaalselt põhjendada (Krips, 2011; Säre & Luik, 2011).

Peale filosoofiliste arutelude on lastega filosofeerimise läbi viimiseks ka teisi abistavaid meetodeid, mis on seotud põhjendusoskusega. Laste põhjendusoskuse arendamiseks võib kasutada järgnevaid meetodeid (Zoller, 2008):

- erinevad rolli- ja liikumismängud (loomade jäljendamine);
- joonistamine, kollaaži kleepimine, maalimine;
- ilmsi nähtavad unenäod ning fantaasiarännakud;
- ajurünnakud .

Filosoofilise arutelu olemus ja arutelu juhtimine

Filosoofilised arutelud toetavad laste iseseisvat õppimist ning arendavad nende mõtlemis- ja põhjendamisoskust, mis aitavad tõsta laste enesekindlustunnet ja enesehinnangut, sest kõikidel on võimalik kogeda ning tunnetada eduelamust. Lapsed saavad julgust muutuda aktiivsemateks ja iseseisvamateks kogu õppeprotsessis ning igapäevases elukeskkonnas (Gaut & Gaut, 2015).

Lastega filosofeerimise meetodi põhimõtete järgimine aitab luua meeldiva ning kasuliku kontakti lapse ja täiskasvanu vahel, milles täiskasvanu on filosoofilise arutelu juhiks, kes julgustab lapsi enda seisukohti ja mõtteid avaldama. Täiskasvanu on küsijaks ja arutluse suunajaks, et laps õpiks julgelt ennast väljendama ja enda seisukohti põhjendama (Säre, 2012).

Zolleri (2008) järgi on lasteraamatute ja tekstide kasutamine ning laste küsitavate küsimustega arvestamine head metoodilised tegevused filosoofiliste arutelude läbiviimiseks, millest lähtudes saab täiskasvanu arendada eesmärgistatud küsimusi selleks, et ergutada lapsi enda vaateid jagama ning huvituma ka teiste arvamusest.

Valida tuleks sellised muinasjutud ja lood, mille üle on võimalik hiljem arutleda. Fantaasialendu toetavad ennekõike muinasjutud. Nende sisu ärgitab lapsi edasi mõtlema ja seda oma kogemustega siduma ning annab suurepärase võimaluse lapsel enda

põhjendamisoskust arendada, ennast väljendades ja arvamust avaldades (Männamaa & Marats, 2009).

Ette loetud või jutustatud loole järgneva arutelu eesmärgiks on anda lastele võimalus mõista, et igal inimesel võivad olla erinevad kogemused nähtust ja kuuldust ning nad ka sõnastavad neid erinevalt. Arutlustes kasutatavad teemad võiksid olla lastele tuttavad ja seotud nende endi kogemustega, sellega, mida nad on ise kuulnud, näinud (Kivi & Sarapuu, 2005).

Lastega filosofeerimise meetodi eesmärgid põhjendusoskuse arendamisel

Lastega filosofeerimise meetodi eesmärkideks on julgus küsida, oskus põhjendada, väljendada ideid ja mõtteid ning julgus olla vestlustes osaline. Laps õpib läbi filosofeerimise enda kogemusi mõtestama ja väljendama ning arendab oskust koos täiskasvanu ja teiste lastega arutleda ja põhjendada enda arvamusi ja mõtteid (Säre, 2012).

Läbi lastega filosofeerimise meetodi tõuseb laste enesekindlus ja enesehinnang, sest laps saab eduelamuse ning muutub arutelude õppeprotsessis iseseisvamaks. Lastega filosofeerimise meetodi eesmärgid aitavad lapsel paremini põhjendada enda seisukohti ja arvamusi, avastada uusi põhimõtteid, osata tuua välja erinevaid vaatenurki. Lapsed õpivad filosofeerimise käigus keskenduma ja teisi tähelepanelikult kuulama, selle kaudu arenevad nende sotsiaalsed oskused (Gaut & Gaut, 2015).

Kui ergutada lapsi oma fantaasiat ja ideid kasutama ja verbaalselt põhjendama, siis võib lastega filosofeerimise meetod aidata kaasa paremale põhjendusoskusele ning laste vastustest võivad kaduda sellised väljendid nagu „ma ei tea“ või „ma ei oska öelda“ (Zoller, 2008).

Varasemad uurimused

Järgnevalt on välja toodud uurimusi, mille eesmärgiks oli selgitada lastega filosofeerimise meetodi ja laste verbaalse põhjendusoskuse, laste emotsionaalse ja sotsiaalse arengu seotust. Ühe uurimuse tulemuste kohaselt suurenevad 5-6aastaste lastega filosoofilisi arutelusid läbi viies laste loogiline arutlemine, põhjendamisoskus, põhjuslike seoste leidmine, sõnastamise viis „selle pärast“ ja oskus leida analoogiaid. Suureneb laste jutustamisoskus ning vähenevad sellised vastused nagu „ma ei tea“. Uurimuses osales kokku 125 last, kellest 58 last olid sekkumisgrupis ja 67 last kontrollgrupis. Uurimuse tulemused näitasid, et sekkumisgrupi lapsed oskasid peale kaheksa kuud kestnud lastega filosofeerimise metoodika rakendamist oluliselt rohkem anda põhjendatavaid vastuseid kui kontrollgrupi lapsed (Säre, Luik, & Tulviste, 2016).

Samuti on Kiiman (2010) enda magistritöös toonud välja, et juba lühikese aja jooksul annab lastega filosofeerimise meetod häid tulemusi laste mõtlemise ja põhjendamisoskuse arendamises. Antud uurimuses viidi 10 lapsega (5-6aastased) läbi seitse filosofeerimistegevust. Tegevuste jaoks kasutati erinevaid filosoofilisi jutukesi, mille sisu üle toimusid filosoofilised arutelud. Kiiman järelendas, et filosofeerimistegevus toetab laste sotsiaalset ja emotsionaalset arengut.

Säre (2010) magistritöös kuulusid valimisse ühe kooli algklassi lapsed ja nende klassijuhataja. Uurimusest selgus, et filosoofilisi arutelusid on võimalik rakendada erinevates õppeainetes, eriti head võimalused on selleks eesti keele tunnis. Samast uurimusest selgus, et filosoofilised vestlused ja tegevused annavad erinevaid võimalusi panna lapsi enda arvamust põhjendama. Olulise punktina toodi välja ka õige atmosfääri loomist ja mugava keskkonna kujundamist tegevuste läbiviimiseks. Kooliealisi lapsi on uuritud ka Šotimaal, kus 10-12aastaste lastega filosofeeriti 16 kuu vältel üks tund nädalas (Trickey, 2001-2003). Uurimus näitas, et üks tund nädalas filosoofilist arutelu edendab põhjendusoskuste ja kognitiivsete võimete arengut ning samuti toetab sotsiaalset ja emotsionaalset arengut.

Ühe uurimuse (Säre et al., 2016) eesmärgiks oli aga luua instrument, mis aitaks mõõta 5-6aastaste laste põhjendamisoskust. Uuringu tulemustest selgus, et loodud instrument YCRV-test on usaldusväärne vahend väikelaste põhjendusoskuste hindamiseks. Katse julgustas lapsi mõtlema ja põhjendama. Uurimuse juures oli kaks valimi gruppi, esimesse gruppi kuulus 24 5-6aastast last ühest lasteaiast ja teise gruppi 129 last kahest erinevast linna lasteaiast ja kahest erinevast maakonna lasteaiast.

Metoodika

Antud bakalaureuse töö puhul oli tegemist kvalitatiivse uurimisviisiga (Laherand, 2008) ning kasutati tegevusuuringut, mis on sobilik praktiliste probleemide korral (Dana, 2016; Laherand 2008), kus uurija praktikuna (edaspidi on sünonüümidenä kasutusel nii uurija kui praktik) lähtus erialasest tegevusest. See andis uurijale lisaks laste põhjendamisoskuse uurimisele võimaluse ka ise enda õpetamisviisi jälgida ja parendada (Dana, 2016; Laherand, 2008). Löffströmi (2011) järgi saab lastega vesteldes teada nende sõnavara rohkuse, teadmised ja kogemused. Uurija jaoks oli oluline, et uuringu tulemustel oleks praktiline väärtus uurija kui praktiseeriva õpetaja jaoks ning tulemustest selguks, mida muuta ja parendada õppe- ja kasvatustegevustes eelkooliealiste lastega, et nende põhjendamisoskus areneks.

Valim

Kasutati mugavusvalimit, mille puhul uuritavad olid kergesti kättesaadavad (Laherand, 2008). Valimisse kuulusid ühe Tartu linna lasteaia tava-aiarühma 24 last. Lapsed olid uurimuse ajal 5-7aastased.

Valimisse kuulus seitse tüdrukut ja 17 poissi. Lapsevanematelt küsiti luba laste osalemiseks uurimuses ja paluti täita kirjalik nõusolek (Lisa 4). Uurimuses osalemine oli vabatahtlik. Nõusoleku andsid kõigi 24 lapse vanemad.

Diagnoositud hariduslike erivajadustega lapsi rühmas ei olnud. Logopeedilist abi said kuus poissi. Mainitud lapsed said logopeedilist tugiteenust erinevates valdkondades. Uurija oli antud uurimuse juures kahes rollis, ta oli ise nii uurija kui ka uuritav ehk praktik tegevusuuringu kontekstis. Alates 2016. aastast on uurija kasutanud rühmas umbes 4-5 korda kuus õppetegevuste läbiviimisel lastega filosofeerimise metoodikat. Uurijal on koolieelse lasteasutuse õpetajana töökogemust viis aastat, uuritavate laste rühmaõpetajana kolm ja pool aastat. Lastega töötamise kogemust on uurijal kokku 12 aastat.

Andmekogumine

Andmekogumine toimus tegevusuuringu käigus, mis on tsükliline protsess ja viidi läbi uuritavate loomulikus keskkonnas (Dana, 2016; Laherand, 2008). Uurimustöö käigus lastega läbi viidud vestlused kahes testimisetapis helisalvestati mobiiltelefoniga ning uurija täitis uurijapäevikut, kuhu märkis uurimistegevuse käigus enda mõtted, tähelepanekud ja kogemused (Laherand, 2008; Löfström 2011). Uurijapäevikust saadud märkmeid kasutas uurija andmeanalüüsi juures teisele uurimisküsimusele vastates, kasutades uurijapäeviku andmeid, mis puudutasid uurija tegevust lastega filosofeerimistegevusi läbi viies. Lapsi testiti 2017. ja 2018. aasta talvel individuaalselt lasteaia kohapeal lastele turvalises keskkonnas. Tegevusuuring koosnes kolmest etapist, kus iga etapi alguses uurija fikseeris hetkeolukorra, sõnastas probleemi ja püstitas eesmärgi ning koostas tegevuskava, mida siis järgmises etapis rakendas.

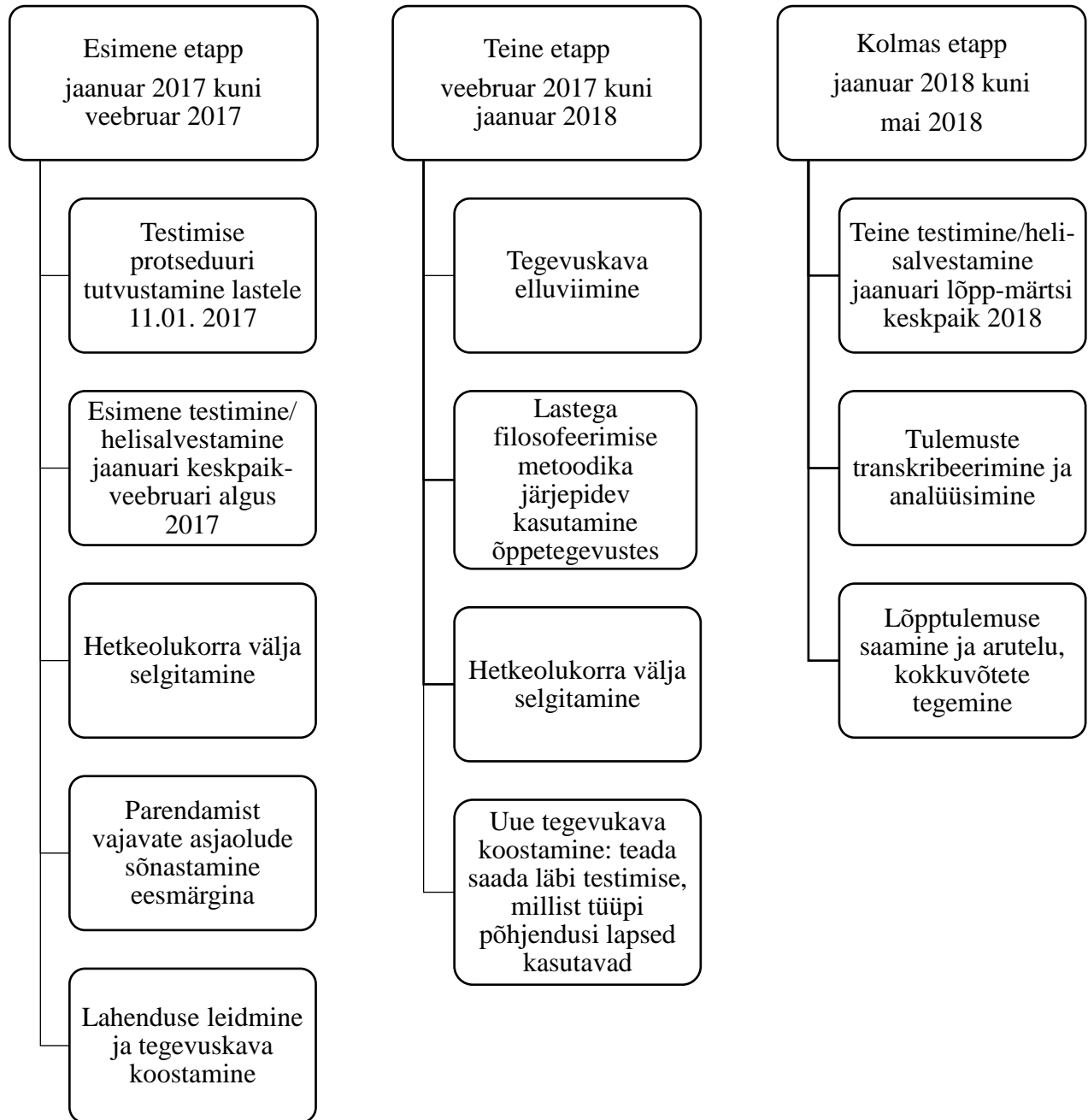
Esimeses etapis püstitas uurija eesmärgiks selgitada ja tutvustada valimisse kuulunud lastele, mis neid ees ootab ja milline näeb välja testimise protseduur. Esimene testimine toimus jaanuarist kuni veebruarini 2017. Esimeses etapis selgitas uurija välja laste verbaalse põhjendamisoskuse taseme hetkeolukorra. Samuti oli uurija eesmärgiks välja selgitada, kuidas uurija saab toetada laste põhjendamisoskust. Uurija tegi märkmeid enda uurimistegevuse läbiviimise kohta uurijapäevikusse (Lisa 5). Esimese etapi lõpus koostati lähtuvalt eesmärkidest tegevuskava. Uurija sõnastas pärast esimest testimist parendamist vajavad

tegevused ning koostas tegevuskava, kuhu pandi kirja teise etapi eesmärgid:

- rohkem lastega läbi mängida erinevaid põhjendamisoskust arendavaid situatsioone, mis aitaks kaasa laste sõnavara mitmekesisemaks muutmisele;
- uurija enda töö seisukohalt, kuidas küsida lastega filosofeerimise metoodika järgi õigesti sõnastatud küsimusi.

Teises etapis, mis kestis veebruar 2017 kuni jaanuar 2018, hakkas uurija läbi viima esimese etapi lõpus koostatud tegevuskava, kasutades lastega filosofeerimise metoodikat järjepidevalt erinevate ainevaldkondade õpetamisel, et lapsed õpiksid enda arvamust paremini põhjendama ja uurija saaks täiendada enda kogemusi õigesti sõnastatud küsimuste küsimises lastega filosofeerimisel. Õppetegevuste käigus märkas uurija, et lastele filosofeerimise seisukohalt õigesti esitatud küsimused panid lapsed paremini enda seisukohti põhjendama, neil ei tekkinud pikki mõttepauside kohti, nad esitasid põhjendusi julgemalt ja põhjendused olid muutunud selgemaks. Uurija soovis teada saada, kas lastega läbiviidud filosofeerimistegevuste käigus on tekkinud muutusi laste põhjendusoskustes ja seadis kolmanda etapi eesmärgiks välja selgitada, mis laadi põhjendusi lapsed kasutavad.

Kolmandas etapis oli uurija eesmärgiks teise etapi lõpus seatud eesmärgi saavutamine. Selleks viis uurija läbi teistkordse testimise YCRV-testiga (Säre et al. 2016). Lapsi testiti jaanuarikuu lõpust kuni märtsikuu keskpaigani aastal 2018. Sel korral testis uurija lapsed lastele igapäevaselt tuttavas ja turvalises keskkonnas nende endi rühmaruumis. Rühmaruum koosneb kahest uksega eraldatavast ruumist. Test viidi läbi lapsega individuaalselt ühes uksega eraldatud rühmaruumis. Laps sai ise valida endale koha, kus ta end mugavalt tundis – mõni laps viskas kõhuli, mõni pikutas padjal, mõni istus rätsepaistes põrandal. Kolmanda etapi lõpus viis uurija läbi testimise käigus kogutud helisalvestuste transkribeerimise, millele järgnes kogutud andmete läbitöötamine ja koodide otsimine. Uurija tegi kokkuvõtte, mis laadi põhjendusi lapsed kasutasid ning milline on hetkeolukord. Selleks kasutas uurija sarnast kategooriate süsteemi loomist ühe varasema uurimuse põhjal (Säre et al., 2016).

Joonis 1. Tegevusuuringu etapid

Testimise protseduur

YCVR-test (Säre et al., 2016) koosnes kolmest osast: sissejuhatus temaatilisse arutellusse, faas harjutamise jaoks näidete põhjal ja testimisfaas, kus illustreerivad joonistused olid abiks situatsioonide mõistmisel. Erinevates testi osades oli kokku 28 küsimust, mis olid avatud, suletud ja miks küsimused. Lapsi testiti kaks korda ühe-aastase vahega, esimest korda

jaanuarikuu keskpaigast kuni veebruarikuu alguseni aastal 2017 ja teist korda jaanuarikuu lõpust kuni märtsikuu keskpaigani aastal 2018.

Uurija tutvustas korraga tervele rühmale, 24 lapsele, milline näeb välja testimise protseduur ja mis toimuma hakkab – uurija vestleb lastega, esitab küsimusi ja näitab vastavaid joonistusi, mis toetavad laste paremat arusaamist küsimustest. Uurija oli testimistel sõbralik ja rahulik, püüdes tagada, et lapsed tunneksid end hästi ja mugavalt, jälgis laste kehakeelt ja nende emotsioone. Individaalne testimine kestis keskmiselt kaheksa minutit. Testimise ajal viibisid ruumis ainult uurija ja laps. Filosoofiliste arutelude läbiviimiseks selgitas uurija, mida ta lapselt ootab, et arutelu eesmärk on vastuste otsimine, lapse enda arvamuste, mõtete või kogemuste põhjendamine küsitavate küsimuste abil.

Esimene testimine viidi läbi lasteaia õppeklassis, kus laps ja uurija istusid laua taga ja teine testimine viidi läbi laste endi rühmaruumis, kus lapsed said ise valida kuidas ja kus nad istuvad. Antud uurimuse juures kasutati uurimuse läbiviimiseks ainult YCVR-testi ja testi küsimuste juurde kuuluvaid joonistusi (Lisa 1). Kahe testimise vahel jääval perioodil viis uurija läbi lastega filosoofilisi arutelusid õppetegevuste raames. Üldjuhul oli arutelu struktuur kolme-etapiline: arutelu algas ettevalmistavast faasist, sellele järgnes filosoofiline arutelu, mis lõpetati metaaruteluga.

Järgnevalt toob uurija välja ühe filosoofilise arutelu näidiskava:

Filosoofilise arutluse teema (seotud ainevaldkonnaga keel ja kõne): Hoolitsus

Eesmärk: õpetada lapsi arutlema ja põhjendama enda arvamusi suunavate küsimuste abil mida tähendab hoolitsus

Vajalikud vahendid: raamat „Onu Volgi värsiaabits“, hommikuringi siil

Häälestus: lastele loetakse ette H-tähe luuletus „Onu Volgi värsiaabitsast“

Võimalikud küsimused filosoofilise arutelu suunamiseks: Millest see luuletus rääkis? Mida tähendab sinu arvates hoolitsus? Miks on vaja hoolitseda iseenda või kellegi teise eest? Mis tunde hoolitsus sinus tekitab?

Kokkuvõte: Millest antud filosoofilise arutelu juures räägiti. Mida lapsed rääkisid ja millised olid põhjendused. Ja kõige lõpus arutelujuht võtab kokku laste erinevad arvamused

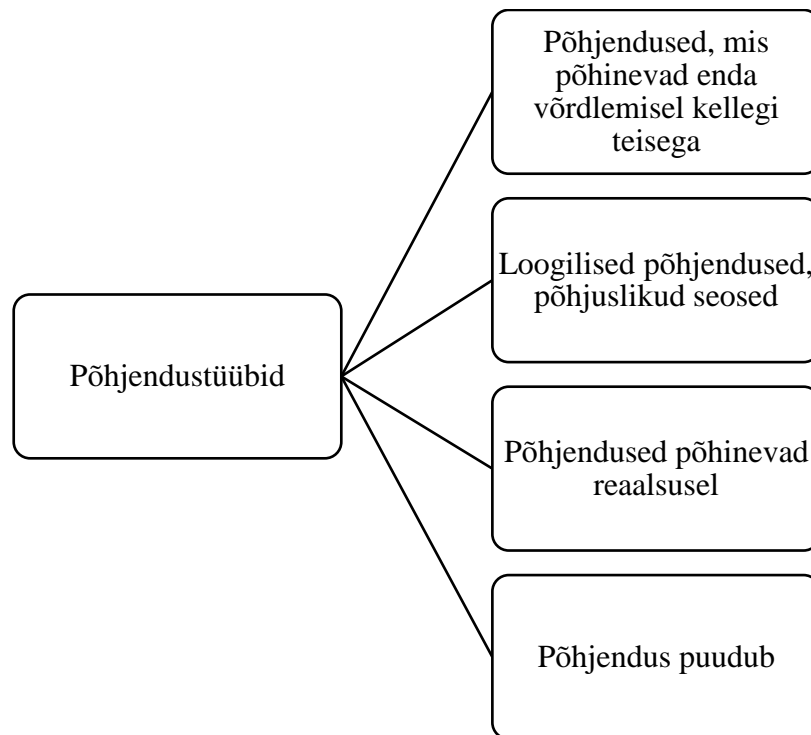
Andmeanalüüs

Saadud andmete analüüsimisel kasutati deduktiivset sisuanalüüsi, et aru saada, mõista ja kirjeldada uuritavate (laste) põhjendusi (Laherand, 2008; Kalmus, Masso & Linno, 2015). Andmete analüüsimiseks kasutati helifailide transkribeerimisel saadud teksti (Lisa 2).

Transkribeeritud tekst lahutati osadeks saadud vastuste järgi. Sisult sarnastest vastustest moodustusi koodid (Lisa 3). Koodidest omakorda moodustusi kategooriad, mille alusel tõlgendati tulemusi ja analüüsiiti neid (Laherand, 2008), et teada saada, millised olid laste verbaalsed põhjenduste tüübid. Kategooriatest moodustusi neli erinevat põhjendustüüpi (joonis 2):

- põhjendused, mis põhinevad enda võrdlemisel kellegi teisega;
- loogilised põhjendused, põhjuslikud seosed;
- põhjused põhinevad reaalsusel;
- põhjendus puudub – osadel juhtudel põhjendus puudus.

Andmeanalüüsi juures võttis uurija põhjendustüüpide kategoriseerimisel eeskujuks Säre et al. (2016) artiklis välja toodud skoorimisjuhise.

Joonis 2. Põhjendustüübid (Säre et al., 2016)

Selleks, et teada saada millised praktiku tegevused toetasid laste verbaalset põhjendamisoskust, analüüsis uurija uurijapäevikusse tehtud kirjalike märkmete abil enda tegevust. Andmeanalüüsi meetodina kasutas uurija sisuanalüüsi, mis andis ülevaate uuritavast tekstist kui tervikust. Uurija analüüsis märkmeid nii esimese kui teise testimise perioodi kohta, märkmeid kahe testimise vahele jääval ajal õppetegevustes läbi viidud filosoofiliste

arutelude kohta. Andmeid analüüsiti manuaalselt.

Tulemused

Bakalaureusetöö esimeseks uurimisküsimuseks oli välja selgitada, millised on laste verbaalsed põhjendused, kui neil palutakse oma arvamust põhjendada. Antud töös kasutab uurija tulemuste esitamisel laste vastuste ja põhjenduste näitlikustamiseks väljavõtteid (esitatud kaldkirjas) transkribeeritud tekstidest, mille järel on sulgudesse lisatud info, millisest testi faasist näide pärineb ja millisele küsimusele laps selle vastuse andis. Lapse anonüümsuse säilitamiseks on kasutatud numbreid: laps 1, laps 2 jne. Täpsete uurimistulemuste tagamiseks transkribeeris uurija helifaile võimalikult detailselt. Uurimustulemused on saadud esimeses ja kolmandas etapis toimunud testimise andmete analüüsimise käigus.

Esimese etapi läbiviimisel ilmnas, et selles etapis esinesid kõik neli põhjendustüüpi ning selgelt nähtus, kuidas pildimaterjal toetas last oma arvamuse põhjendamisel. Mitte kõik lapsed ei kasutanud oma arvamust põhjendades kõiki nelja tüüpi. Enim tuli esile laste vastuseid, mis ei liigitunud sisuliselt ühegi põhjendustüübi alla:

- *Laps 9: ma ei tea* (sissejuhatus temaatilisse arutellusse: Kas sa oled kunagi midagi julget teinud?)
- *Laps 11: ma ei oska öelda* (harjutamise faas näidete põhjal: Kas sa oleksid siis julge, kui ujusid sügavas vees?)
- *Laps 15: mul pole mõtteid* (sissejuhatus temaatilisse arutellusse: Palun too mõni näide, kui keegi teine on teinud midagi julget.)

Samuti ilmnas lastel põhjendusi, mis põhinesid enda võrdlemisel kellegi teisega:

- *Laps 1: mina oskan rattaga sõita ja mina ei kuku kunagi maha, nagu tema on kukkunud* (esimene testimisfaas: Miks sa nii arvad?)
- *Laps 21: jah, sest kõik teised kardavad seda puudutada* (harjutamise faas näidete põhjal: Kas sa oleksid siis julge, kui puudutaksid mürgimadu? Miks?)

Põhjendustüübi puhul, kus põhjendused põhinevad reaalsusel, oli lastel abi näidatud piltidest ning nad kirjeldasid pildil toimuvat:

- *Laps 2: ta on vähem julge, tal ei ole kiivrit peas* (esimene testimisfaas: Kas Marko on julge?)
- *Laps 20: ta pole julge, ta kukub koguaeg* (esimene testimisfaas: Kas Marko on julge?)

Põhjuslike seoste tüübi juures tuli laste põhjendustest välja järgmisi loogilisi põhjendusi:

- *Laps 8: sellepärast, et ta teeb seda rasket asja uuesti* (esimene testimisfaas: Kas

Marko on julge? Miks?)

- *Laps 14: sest ei kartnud kõrgust vette hüüates* (teine testimisfaas: Kas Kelli on julge? Miks?)

Teise etapi õppetegevuste käigus märkas uurija, et lastele filosofoerimise seisukohalt õigesti esitatud küsimused, seal hulgas suunavad küsimused, panid lapsi paremini enda seisukohti põhjendama: lastel ei tekkinud põhjenduste otsimisel pikki mõttepause, põhjendusi esitati julgemalt ning need olid muutunud selgemaks. Teise etapi kestel õppetegevustes läbi viidud filosoofiliste arutelude puhul kasutati suunavaid küsimusi, et suunata lapsi oma arvamust põhjendama. Näiteks küsis arutelu juht miks-küsimusi:

- *Miks ei olnud hiire kartus teie meelest õigustatud?* Näiteküsimus pärineb filosoofilise arutelu teemast *hirm*. Arutelu eesmärgiks oli lapsi suunata arutlema, millal on hirmu tundmine õigustatud. Vahenditena kasutati mängujänesest ja -hiirt, häälestamiseks loeti lastele lugu jänesest ja hiirest.
- *Miks on Pärri põhjendused head?* Näiteküsimus pärineb filosoofilisest arutelust, kus teemaks oli *ümbertöötlemine*. Eesmärgiks oli suunata lapsi arutlema ja põhjendama, kas ja miks peaks prügi ümber töötlemata. Häälestuseks loeti jutukest prügikast Pärri.
- *Miks on unenäod erinevad?* Näiteküsimus tekkis lastele unejutuks loetud raamatu „Une-Mati, päris-Mati ja Tups“ sisu arutelu käigus. Arutelu teemaks olid *unenäod*, kuidas need tekivad ja mispärast need on erinevad.

Kolmandas etapis olid uurija tähelepanekud järgmised: uurija kui praktiku rühma lapsed on muutunud lastega filosofoerimise meetodit rakendades avatumaks, julgemaks ja nende silmaring on muutunud avaramaks ning nad oskavad paremini oma mõtteid sõnadesse panna ja põhjendada enda arvamusi.

Kolmandas etapis ilmnemise samuti kõik neli põhjendustüüpi, laste testimisel antud põhjendused olid enam seotud loogiliste põhjendustega ja põhjuslike seoste tüübiga, laste põhjendused olid sisukamad:

- *Laps 22: oleksin küll, aga ma ei teeks seda kunagi, sest ta võib mürgitada ja salvata sind, sest võib oma mürgihamba sulle sisse panna ja siis saadki mürgitada* (harjutamise faas näidete põhjal: Kas sa oleksid siis julge, kui puudutaksid mürgimadu? Miks?)
- *Laps 18: ükskord, kui ma tegin pahandust, siis ma rääkisin kohe ära, sest siis*

saadi kohe teada, kes tegi (sissejuhatus temaatilisse arutelluse: Kas sa oled kunagi midagi julget teinud? Mille poolest oli see julge?)

Põhjendused, mis põhinevad enda võrdlemisel kellegi teisega, kus laps soovib näidata ennast teistest paremana, soovib olla parim, teistest osavam:

- *Laps 24: ma ujuksin üksinda sügavas vees, sest keegi teine ei julge seda teha (harjutamise faas näidete põhjal: Miks sa nii arvad?)*
- *Laps 3: tema kartis, aga mina mitte, see oli minu jaoks kähkidegu (sissejuhatus temaatilisse arutelluse: Miks sa nii arvad?)*

Põhjendused põhinevad reaalsusel ja näitavad, kuidas lapsed reaalsust tunnetavad ja mõtestavad:

- *Laps 17: Marko on ka julge, sest ta ei anna alla ja proovib ikka edasi (esimene testimisfaas: Või on nad ühtmoodi julged? Miks?)*
- *Laps 13: Fredi on ka julge, kuigi murdis enda jalad ja käed, midagi läks tal valesti, aga ta oli julge, et ronis nii kõrgele puu otsa, ta võis need luumurrud saada sellepärast, et hüppas valesti (teine testimisfaas: Või on kõik ühtmoodi julged? Miks?)*

Põhjendus puudub tüübi puhul laps küll vastas, kuid sisuliselt ei põhjendanud enda arvamust:

- *Laps 12: ainult sõpradega (harjutamise faas näidete põhjal: Kas sa oleksid siis julge, kui läheksid üksi tänavale? Miks?)*
- *Laps 7: ma veel täpselt ei tea (harjutamise faas näidete põhjal: Kas sa oleksid siis julge, kui läheksid üksi tänavale?)*

Teise uurimisküsimuse puhul, kus uuriti, millised praktiku tegevused toetavad laste verbaalset põhjendamisoskust, kasutas uurija tulemuste saamiseks uurijapäevikusse tehtud sissekandeid uurija tegevuse kohta. Läbi viidud uurimustöö põhjal võib uurija kui praktik öelda, et verbaalse põhjendusoskuse arengut toetasid järgmised asjaolud:

- 1) Esimeses tegevusuuringu etapis jõudis uurija järeldusele, et peab enne tegevuse algust tegema kindlaks, kas laps saab aru teemakohastest mõistetest, ja kui mitte, siis selgitama, vajadusel korduvalt, nende tähendust:
 - *kui hakkan järgmisi lapsi testima, siis pean enne testimise algust seletama üle põhimõiste, mis filosoofilise arutelu teemaks on*
 - *näiteks oli õppetegevust läbi viies ühe filosoofilise arutelu teemaks teistest*

erinemine – enne teema käsitlemist selgitasin, mida tähendab üldse teistest erinemine

- 2) Uuriija jõudis järeldusele, et laste verbaalse põhjendamisokuse toetamisel tuleb kasuks see, kui uurija on kannatlikum lastelt põhjendusi oodates ja ei sekku kohe peale vaikuse tekkimist:
 - *küsimuste küsimisel olin aeglasem, lasin lastel mõelda, ei kiirustanud neid enda kehakeelega kiiremini vastama*
- 3) Uuriija jõudis järeldusele, et laste verbaalse põhjendamisokuse toetamiseks tuleb esitada rohkem suunavaid ja täpsustavaid küsimusi, et laps mõistaks ja oskaks paremini põhjendada, ning pidas tähtsaks õigesti formuleeritud küsimusi:
 - *Ma sõnastan sulle küsimuse uuesti...*
 - *Mis sa arvad mille poolest...*
 - *Miks see sulle nii tundub...*
 - *Põhjenda palun mulle seda...*
 - *Miks sa arvad...*
- 4) Kolmandas tegevusuuringu etapis jõudis uurija järeldusele, et laste põhjendamisokus areneks, tuleks lastega õppetegevusi läbi viies järjepidevalt kasutada filosoofilisi arutelusid ja kaasata sellesse terve rühma meeskond, et õpetamismetoodika oleks ühtne:
 - *tulevikus soovin koos rühmas töötava kolleegiga kasutada lastega filosoferimismetoodikat, seda koos rakendades, on kasutegur ilmselt palju suurem*
 - *filosoofiliste arutelude läbiviimine annab ülevaadet lapse kognitiivse arengu kohta*
- 5) Uuriija analüüsis uurijapäeviku märkmete põhjal millised olid tema hoiakud ja tegevused vestlusjuhina:
 - *vestlusjuhina küsisin küsimusi, mis suunavad lapsi enda seisukohti põhjendama*
 - *innustan lapsi, et nad leiaksid küsimustele põhjendusi*
 - *selgitasin lastele, et siin pole õiget ega vale vastust, vaid see on enda arvamuse ja ideede avaldamise koht läbi põhjendamise, et kõigil on enda arvamus erinevatest asjadest*
 - *lastelt tagasiside saamine läbi viidud arutlustegevuse kohta*
 - *praktiku hoiak oli sõbralik ja empaatiline*

- 6) Uuriija toetusel suutsid ka enamus nendest lastest, kellel tavaliselt tekitab raskusi avatud küsimustele vastamine või üldse enda arvamuse avaldamine suuremas grupis, end paremini verbaalselt põhjendada:
- *teatud järjekindlusega filosoofilisi arutelusid läbi viies õppetegevustes ja praktiku toetav suhtumine aitab kaasa laste julgusele enda arvamust välja öelda ja põhjendada*
- 7) Uuriija lõi pärast testimist lastele soodsama füüsilise keskkonna ja arutelu soodustava atmosfääri:
- *oluline on õige häälestus ja õige keskkond, kus lapsel on turvaline ja mugav*

Arutelu

Esimeseks uurimisküsimuseks oli välja selgitada, millised on laste verbaalsed põhjendused, kui neil palutakse oma arvamust põhjendada. Tulemustest selgus, et laste põhjenduste tüübid jagunesid nelja põhikategooriasse. Uurimusest tuli välja, et laste põhjendused olid loogilised ja sisaldasid põhjuslikke seoseid, lapsed toetusid nende endi tavaelu teadmistele. See ühtib ka teooriasos väljastatud Kikase (2008) põhimõttega, et lapsed oskavad põhjendada loogilisel viisil. Testimise käigus esines ka vastuseid „ma ei tea“, aga viies lastega järjepidevalt läbi filosoofilisi arutelusid kahe testimise vahel, üldjuhul taolised väljendid kadusid. Tuginedes teooriale võib väita, et lapsed suutsid õigesti esitatavate ja suunavate küsimuste abil (Hallap & Padrik, 2009; Nugin, 2008) paremini enda põhjendusi väljendada, arutleda ja oma mõtteid sõnastada (Zoller, 2008).

Uurimusest selgus, et laste arvamuse põhjendamine läks järjest paremaks, kui kahe testimise vahepeal viidi nendega läbi filosoofilisi arutelusid. Laste põhjendusoskus paranes ja osati rohkem põhjuslike seoste kaudu end väljendada. Hallap ja Padrik (2009) on öelnud, et lapsed tulevad toime täiskasvanu poolt esitatud küsimuste põhjendamisega, kui neid õigesti suunata. Arvestades ka varasemate uurimuste tulemusi (Kiiman, 2010; Säre, Luik & Tulviste, 2016) jõudis uurija järeldusele, et lastega filosofoerimise meetod annab häid tulemusi laste põhjendamisoskuse arendamises.

Teiseks uurimisküsimuseks oli välja selgitada, millised praktiku tegevused toetavad laste verbaalset põhjendamisoskust. Olulised olid nii verbaalsed kui mitteverbaalsed (Krips, 2011) praktiku hoiakud arutelude käigus. Praktiku hoiak oli sõbralik ja empaatiline, arutelu juhina oskas kindlalt juhtida filosoofilisi vestluseid ning motiveeris lapsi mõtlema ja enda arvamusi

põhjendama. Need tulemused ühtivad ka teooriaosas välja toodud järgnevate autorite (Klemmer, 2013; Krips, 2011; Säre, 2012) põhimõtetega. Gaut ja Gaut (2015) on öelnud, et lapsed muutuvad julgemaks, aktiivsemaks ja iseseisvamaks enda põhjendamisoskuse väljendamisel. Praktikul selgus uurimuse käigus, et on mõni laps, kes jäi jätkuvalt tagasihoidlikuks ja ei soovinud endiselt filosoofiliste arutluste käigus aktiivselt osaleda. Laps vastas siis, kui praktik palus tal oma arvamust ja põhjendusi esitada.

Uuriija leidis kinnitust, et olulisel kohal on õigesti formuleeritud küsimused, mis suunavad lapsi oma seisukohti põhjendama ja mõtisklema filosoofilise arutelu käsiloleva teema üle ning lastega järjepidev filosoofiliste arutelude kasutamine on kognitiivseid võimeid soodustav. Ka Trickey (2001-2003) uurimusest tuli välja, et järjepidev filosoofiliste arutelude läbi viimine aitab kaasa põhjendusoskuse ja kognitiivsete võimete arengule. Sarnaselt Säre (2012) põhimõtetele võib praktiku uurijapäevikusse tehtud sissekannete analüüsimise põhjal välja tuua, et järjekindel lastega filosofoerimine aitas kaasa nende põhjendusoskuse arengule, sest toimus pidev arutlemine, argumenteerimine ja järeldamine.

Uuriija leidis, et tuleb luua õige atmosfäär ja tingimused arutelude läbiviimiseks, kus lapsed tunneksid end turvaliselt ja oleks intiimne ning õdus õhkkond. Samale järeldusele on jõudnud ka Säre (2010) enda uurimuses, kus ta on ühe olulise punktina välja toonud, et filosoofiliste vestluste läbiviimise jaoks on arutelu juhi ülesanne luua õige atmosfäär ja mugav keskkond.

Käesoleva bakalaureusetöö puhul esines mõningaid piiranguid. Uurimus viidi läbi ühe rühma lastega, selle põhjal ei saa teha põhjapanevaid järeldusi, kuna valimi moodustas väike uuritavate arv. Tulevikus võiks läbi viia samalaadse uurimuse suurema valimi mahuga, mis annaks parema ülevaate järeldusi ja tõlgendusi tehes laste verbaalsete põhjendustüüpide kohta. Kitsaskohaks oli uurija kogenematus tegevusuuringu läbiviimisel. Praktiliseks väärtuseks saab lugeda seda, et uurija kui praktik sai uurimuse käigus laste kognitiivse arengu kohta infot ja kinnitust, et lastega filosofoerimise meetodi kasutamisel areneb laste põhjendamisoskus. Lisaks oli uurimustöö käigus kogutud infost kasu laste koolivalmiduskaartide täitmisel, mille juures tuli hinnata lapse põhjendamisoskust.

Tänuõnad

Töö autor tänab enda rühma lapsevanemaid, kes andsid nõusoleku oma lapse osalemiseks uurimuses ja suured tänud lastele, kes osalesid uurimuses. Suured tänuõnad juhendaja Egle Särele, kes oli nõuga abiks bakalaureusetöö valmimisel. Kõige erilisema tänu soovib töö autor aga edastada oma kahele pojale mõistva ja toetava suhtumise eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri:

Kuupäev:

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, KADI VESI (sünd. 09.01.1975)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „5-7AASTASTE LASTE PÕHJENDAMISOSKUSE ARENDAMINE LASTEGA FILOSOFEERIMISE MEETODI ABIL ÜHE TARTU LASTEAIARÜHMA NÄITEL“, mille juhendaja on EGLE SÄRE;

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas

digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Kuupäev:

Allkiri:

Kasutatud kirjandus

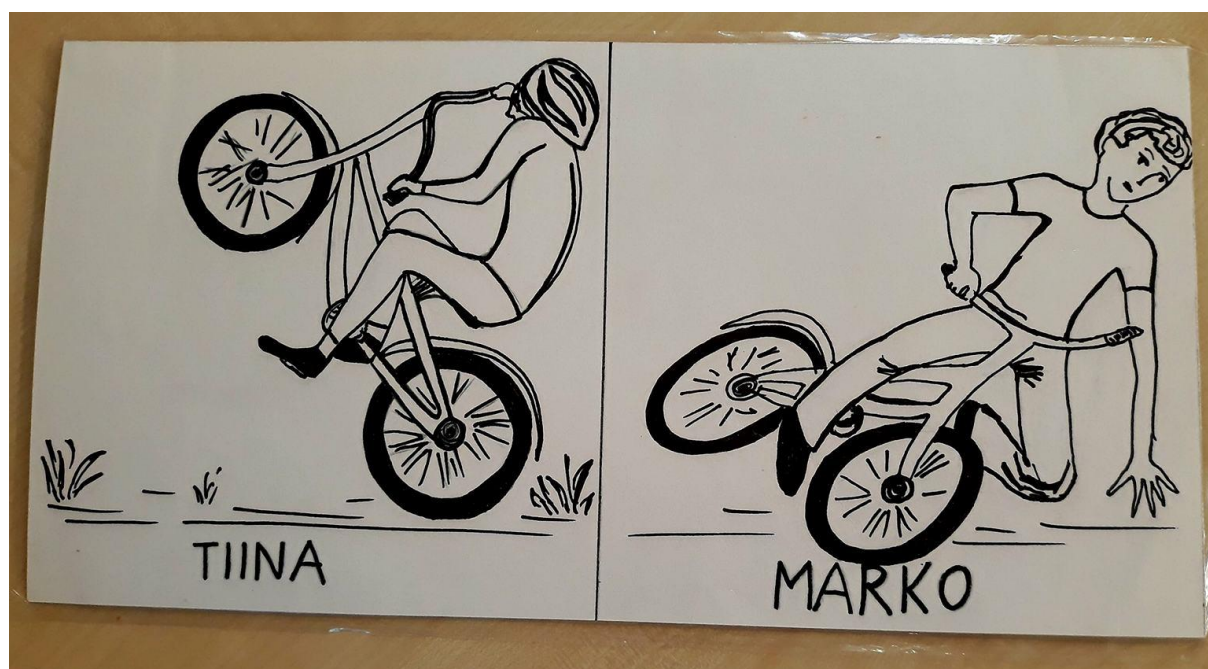
- Dana, N. F. (2016). *Süvitsi tegevusuuringust*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Erelt, T., Kadakas, M., Kala-Arvisto, U., Kraav, I., Maanso, V., Puksrand, H., Tamm, E., & Unt, I. (2014). *Hariduse ja kasvatuses sõnaraamat*. Tallinn: AS Pakett trükikoda.
- Fisher, R. (2005). *Õpetame lapsi mõtlema*. Tartu: AS Atlex.
- Gaut, B., & Gaut, M. (2015). *Filosoofilised arutelud väikeste lastega*. Tartu: Kirjastus Studium.
- Goucha, M. (2007). *Philosophy: a school of freedom*. (pp. 25-42). France: UNESCO.
- Hallap, M., & Padrik, M. (2009). Valdkond "Keel ja kõne". E.Kulderknup (Toim). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*. Tartu: Kirjastus Studium.
- Kalmus, V., Masso, M., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>.
- Kera, S. (2004). *Üheskoos teel. Lapse arengust ja kasvatuses*. Tallinn: AS Kirjastus ILO
- Kikas, E. (2008). Tunnetusprotsesside areng. E. Kikas (Toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 19-38). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kikas, E. (2010). Laste mõtlemine. Pilved, vihm ja vikerkaar laste seletustes. *Mäetagused*, 46, 139-156.
- Kiiman, K. (2010). *Filosofoerimine 5-6 aastaste lastega*. Publitseerimata magistritöö. Tallinn.
- Kivi, L., & Sarapuu, H. (2005). Keel ja kõne. K. Henno (Toim). *Laps ja lasteas* (lk 227-255). Tartu: AS Atlex.
- Klemmer, S. (2013). *Philosophizing with children*. Retrieved from http://igniteresearch.org/wp-content/uploads/2013/12/Philosophizing-with-children_Simone-Klemmer.pdf.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, (2011). *Riigiteataja*. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917?leiaKehtiv>.
- Krips, H. (2011). *Konfliktidest ja suhtlemisoskustest õpetamisel ja juhtimisel*. Tartu: AS Atlex
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Leppik, P. (2004). *Lapse ja tema mõtlemise arendamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Löfström, E. (2011). *Tegevusuuringu käsiraamat*. Külastatud aadressil <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/14968>.
- Mascari, C. (s.a.). *Verbal Reasoning: Developing An Important Skill For Your Child's Future*. Külastatud aadressil <http://www.whereicanbeme.com/verbal-reasoning-developing/>.

- Männamaa, M., & Marats, I. (2009). Lapse üldoskuste areng. E. Kulderknup (Toim). *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 5-43). Tartu: Kirjastus Studium.
- Nugin, K. (2008). Laste arengu hindamise põhimõtetest. E.Kikas (Toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. (lk 141-143). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Nugin, K., & Veisson, M. (2008). Lapse arengu hindamine. E. Kulderknup (Toim). *Lapse arengu hindamine ja toetamine* (lk 5-19). Tartu: Kirjastus Studium.
- O'Malley, P. (2015). *Strategies to Promote Oral Expression*. Külastatud aadressil <http://compasseducationalservices.com/wp-content/uploads/2015/07/Strategies-to-Promote-Oral-Expression.pdf>.
- Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. (2008). *Laste arengu mõistmine*. (IV trükk). Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Strebeleva, J. (2010). *Mõtlemise kujundamisest arenguliste erivajadustega lastel. Eripedagoogi käsiraamat*. Tartu: AS Atlex.
- Säre, E. (2010). *Filosoofiliste vestluste ja tegevuste rakendamise võimalused lastega ühe algklassi näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu: DSpace Repositorium.
- Säre, E. (2012). Väärtuste kujunemine lastega filosoferides. O. Schihalejev (Koost). *Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas?* (lk 36-56). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Säre, E., Luik, P., & Fisher, R. (2016). Supporting educational researchers and practitioners in their work in education: Assessing the verbal reasoning skills of five- to six-year-old children. *European Early Childhood Education Research Journal*, Volume 24, 638-651.
- Säre, E., Luik, P., & Tulviste, T. (2016). Improving Pre-schoolers' reasoning skills using the philosophy for children programme. *Trames : Journal of the Humanities and Social Sciences*, 20 (3), 273–295.
- Zoller, E. (2008). *Väikesed filosoofid*. Tallinn: AS Kirjastus Ilo.
- The P4C Co-operative (s.a) *Principles of P4C*. Külastatud aadressil <http://p4c.com/teachers-guide>.
- Trickey, S. (2001-2003). *Evaluation of Clackmannanshire Thinking Skills Initiative*. Külastatud aadressil <http://www.clacks.gov.uk/document/228.pdf>.
- Tulviste, T. (2008). Kõne areng. E. Kikas (Toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 39-52). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Võgotski, L. (2006). *Õppimine ja areng koolieelses eas*. A. Tiko (Koost). *Klassikalisi artikleid vene arengupsühholoogiast*. Tallinn: AS Kirjastus Ilo.

Võgotski, L. (2014). Uurimus teadusmõistete arengust lapseas. I. Tõnisson (Toim).

Mõtlemine ja kõne. Psühholoogilised uurimused. Tartu: Kirjastus Ilmamaa.

<p>Esimene testimisfaas</p> <p>Arutlemine kahe näite põhjal.</p> <p>Illustreerivad joonistused toetavad situatsioonide mõistmist.</p>	<p>1) Tiina sõidab jalgratta tagumisel rattal, ta on teinud seda sada korda ja ei kuku. Kas Tiina on julge? Miks?</p> <p>2) Marko sõidab jalgratta tagumisel rattal ja kukub päris tihti, kuid tõuseb ja proovib uuesti. Kas Marko on julge? Miks?</p> <p>Arutle: Kes on julge kas Tiina või Marko? Miks sa nii arvad? Kas üks on julgem kui teine? Või on nad ühtmoodi julged? Miks? Miks mitte? Miks sa nii arvad? Kuidas sa sellele mõttele tulid?</p>
--	--

L: Noh, jah, ma jelgukh ve alla vihma
je proovukh vi yuda

o: tutte potest di ne judge legum?

L: sul na juba oshan neyuda

0. Balam huyaba eadale dle ~~st~~ has na m̄n
diksod fulge, hui upkōd ketgi mugaver
vur?

L: ja, na ostan uprda

0. Kas sa oleksid siis julge, kui tahaksid
üksi töötavale?

L: "ja, kui ma teeksid jalkana või
pealeks kühugi tühema."

o: Ichs sa schuch nîn fulge?

L: mit was kann ich dir helfen?

0. Was sa hier diskutiert wurde, bei grundsätzliche
Mängel?

...sda na hardisk

5: Mils sa kardakrid?

L: vad ai murgitel, ja ma ei tea mis vob
sua jultuda, te pelt ma vut ei tea

8

.... /moteb

5. Kan så sled hængt vindagi følges
færdig?

L: 1000

○: Inlike postut ne di pulze?

h: deu tîndu vagu mîlîst' apu, vagu
unu mîlîgi s'ober, ou lîi mîd
vôra h'ora junde, ua l'ax'oh
lîi salt, la ete pe apau, la ara

o: kas te kartute nide võera?

b. Tema hartis, aga mihin padis
di me lōhihēgē. Sot maal hā's mūl
ke ungi vōras, vā hunt, hundis, hundi
maadi.

5. Thyphoid minid endale ette, kas na mis dehuid
julge hni nyksid uks ongavan
ous?

h: 100

o: likes sa shahid sous judge?

h. Oleh karena itu apabila kita sudah
selesai menggambar dan ilusi kita bisa
jadi apedisi yudha

o: Kanna eni dikhid jolge, kuni tsheliso
ukho tshavale?

h: ja

o: Kien na sūn jūge diel?

H. sat den aller pils, et rasgale mægt
vørstegge, kikkertegge, Kuvag jultes
ne, et olie boden furs og urte
Læskole tihelt pølt wape pe amme
tinhelt pølt wape pe uket bødnet

Soodne

Soodne
steiv toode on tahtsamad kui ametlik staatus. Diil ei ole
mobiilioperaator,

Õpiks ka riidade vahelt lugema

diil.ee

2

KOODID ja tehnilised kategooriad

- Mina julgen rääkida võõraste inimestega
- Ta on nii kõrgel ja ei karda
- Ma ei oska õelda
- See oli nii tavaline, see oli madalal. See oli tavaline tegevus.
- Kartsin, et seal on kummitused
- Sellepärast, et ma võin ära eksida
- Ei ole julge, sest tal ei ole tasakaalu
- Ma ei mäleta
- Sest ma ei oska veel
- Sellepärast, et ma võin ära eksida
- Natuke ohtlik, aga ujumistrennid aitavad
- Teised kartsid, aga mina mitte, see oli kääritegu
- Tema oskab paremini, sest on rohkem harjutanud
- Sest kõik teised kardavad seda puudutada
- Sellepärast, et ta teeb seda rasket asja uuesti
- Sellepärast, et hüppab kõige kõrgemalt
- Ei oleks julge. Madu võib mürgitada ja siis võib ära surra
- Natuke oleksin julge, sest olen natuke ujumist õppinud
- Üksi ei oleks julge, sest vanemaid ei ole kaasas
- Sest nad on palju harjutanud
- Sest võib mürki lasta ja siis võib mürgitada saada
- Kukkudes murdis käed ja jalad, vist ei ole julge ikka
- Ma täpselt veel ei tea
- Vähem julge, sest hüppas alumiselt astmelt ju
- Ronis kõrgele, aga kukkudes murdis käed ja jalad, ei ole julge
- Jaa, sest ujumistrõngaga ei upu ära
- Ma ei tea
- Ei ole julge, mürgimadu puudutab ja siis sureb ära, tal on mürk sees
- Sest käisin ilma taskulambita labüündis, pimedas, teised ei tulnud nii
- Kui ta oleks kõige ülemiselt astmelt hüpanud, siis oleks julge olnud. praegu oli tavaline. Ta oli vähem julgem, sest hüppas alumiselt astmelt.

- loogilised põhjendused
- põhjendused
- põhjendus, mis põhineb enda võrdlemisel kellegi teisega
- põhjendused põhinevad reaalsusel - pildiga mõeldud deliirne kirjeldus

Uurimuses osalemise nõusoleku leht

Mina, Kadi Vesi, õpin Tartu Ülikooli sotsiaalteaduste valdkonna koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava bakalaureuseõppes. Minu uurimustööl on praktiline eesmärk: laste verbaalse põhjendamisoskuse arendamine lastega filosofoerimise meetodi abil.

Palun nõusolekut Teie lapse osalemiseks uurimuses:

Informatsioon: Lapsi testitakse YCVR-testiga (Younger Children Verbal Reasoning-test), kus lapsele esitatakse mõned küsimused ja vaadatakse mõningaid pilte. Testi läbiviimisel lapsi filmitakse või tehakse helisalvestus. Test on mõeldud väikeste laste verbaalse mõtlemise testimiseks. Uuring viiakse läbi lasteaias kohapeal, lasteaias viibimise ajal. Kogu uuringu vältel viib uuringut lastega läbi nende oma õpetaja.

Uuringu tulemusena saadud andmeid kasutatakse vaid teadustöö huvides ja neid publitseeritakse üksnes viisil, mis tagab uuringus osalejate anonüümsuse.

Videosalvestust/helisalvestust vaatab/kuulab ja analüüsib uuringu läbiviija (Kadi Vesi).

Videot/helisalvestust ei näidata/ei anta kuulata kõrvalistele isikutele.

Lapsevanema nõusoleku kinnitus:

Mind, , ema/isa on

(lapsevanema nimi)

(lapse nimi)

informeeritud ülalmainitud uurimusest ja kinnitan oma nõusolekut lapse osalemiseks selles uurimuses oma allkirjaga.

Tean, et lisainformatsiooni uuringu kohta saan Kadi Vesi'lt (tel. 58 377818, e-mail:

kadi.vesi@gmail.com).

Lapsevanema allkiri

Kuupäev2016a.

11.01.2017	Tutvustasin lastele hommikuringis mida ma nendega tegema hakkam, mida ma uurin ja mida ma neilt ootan. Selgitasin ka mõiste <i>julgus</i> tähendust. Lapsed olid kõik nõus individuaalse vestlusega. Mõnele lapsele oli ka lapsevanem juba kodus rääkinud, mida õpetaja lasteaias tegema hakkab ja et õpetaja uurib laste verbaalset põhjendamisoskust (kuidas lapsed küsimustele vastavad).
18.01.2017	Testisin esimesed lapsed. Õppeklassis. Märkus endale, et kui järgmisi lapsi testima hakkam, siis pean uuesti selgitama mõiste <i>julgus</i> tähendust.
3.02.2017	Toimus viimaste laste esimene testimine. Selleks ajaks olen nüüd selgeks saanud, et kindlasti oleksin pidanud valima teise ruumi testimiseks, kuigi õppeklass on ka lastele tuttav, ei loonud see piisavalt turvalist õhkkonda, kus end piisavalt vabalt tunda. Lapsed olid koostööaltid ja ainult mõningatel puhkudel tekkis mõttepause, kui laps üritas pingsalt mõelda vastust välja. Testimine erines siiski laste arvates meie tavapärastest filosoofilistest vestlusringidest ja neile tundus, et ma ootan mingisuguseid nn õigeid vastuseid. Kuigi sellest oli varem juttu olnud, et kõik põhjendused, mis nad ütlevad, on nende endi omad ja igal ühel on õigus enda arvamusele.
Veebruari keskpaik	Algab lastega järjepidevam filosoofiliste arutelude läbiviimine õppetegevuste raames, eelkõige kasutan seda keele ja kõne ning mina ja keskkond ainevaldkondades.
22.02.2017	Lastega rühmas filosoofilisi arutelusid õppetegevuste käigus läbi viies olen praktikuna olnud rahulik, jälginud, et lapsed peaksid kokkulepitud reeglitest kinni. Lasteaias kohalolnud lapsed olen jaganud kahte gruppi, üks grupp on mänginud teises ruumis õpetaja abi juuresolekul. Keskmiselt on õppetegevuste käigus olnud arutelude gruppis 9 last, olenevalt sellest kui palju lapsi oli konkreetsetel päeval kohal ja kuidas grupid jagunesid.
13.03.2017	Ennast analüüsisides olen jõudnud järeldusele, et pean laskma rohkem lapsel mõelda, mitte pikema mõttepausi tekkimise ajal suunama, vaid laskma lapsel endal vastata. Rohkem tuleb õppida kannatlikust, et mitte sekkuda. Saan aru, et mu kogemus lastega filosofoerimismeetodit kasutades ei ole veel pikaajaline ja vajab kindlasti rohkem tööd iseendaga ja enda täiendamist ning koolitamist. Filosoofiliste arutelude läbiviimisel olen kasutanud erinevaid luuletusi ja jutukesi. Kuna lapsed õpivad ja kinnistavad tähti ja häälikuid, siis nt ühe filosoofilise arutelu läbiviimisel kasutasin Peeter Volkonski ja Piret Raua „Onu Volgi värsiaabitsast“ H-tähe luuletust. Konkreetse arutelu teemaks oli hoolitsus.
Aprill 2017	Aprillis oli ühe filosoofilise arutelu teemaks uni ja unenäod, jutuks kasutasin teksti Dagmar Normeti raamatust „Une-Mati, päris-Mati ja Tups“. Järjepidev filosoofiliste arutelude läbiviimine uuritavate lastega annab suurema kogemuse mulle kui arutelu juhile osata formuleerida

	õigeid küsimusi, just selliseid mis suunaks lapsi endi seisukohti põhjendama.
6.02.2018	Nüüdseks testin lapsi teistkordselt. Osad lapsed, kellega olen juba testimist läbi viinud, mäletavad, et eelmisel aastal me vestlesime. Aga sellel korral oleme endi rühmaruumis ja kui lastelt uurisin, et kuidas te end tundsite, siis vastati, et <i>hästi</i> ja <i>mugavalt</i> . Nüüd on lapsed saanud olla täiesti vabalt – kes kõhuli, kes rätsepaistes jne. Sellistes situatsioonides on väga oluline rõhk keskkonnal ja õhkkonnal ruumis.
12.02.2018	Olen mõelnud, et peaksin paarilisega arutama, et me võiksime mõlemad kasutada lastega filosoferimismetoodikat õppetegevustes. See on huvitav ja annab laste kognitiivse arengu kohta infot.
16.03.2018	Enamus lapsi on julged olnud oma põhjendustes. Mõningad märkused olen enda jaoks teinud – mõne lapse puhul, kellel on raskusi loogilise mõtlemise ülesannetega, nende jaoks valmistas raskusi ka põhjendamine. Ilmnesid ka need probleemid, mis muidu tavavestlusringides silma väga ei hakka – üksikutel lastel on väike sõnavara ja teistega koos tööd tehes ei ole see nii märgatav olnud.
2.04.2018	Transkribeerimine ei olegi nii raske kui alguses mõttena tundus. Analüüsimine tundub esialgu päris hirmutav. Aga see töö on vajalik olnud erialaliselt, sest on andnud ülevaate uurija rühma koolieelikutest ja nende põhjendamisoskusest ning sellest, kuidas tulevikus enda tööd paremaks muuta.
11.04.2018	Töö tegemine tundub väga keeruline ja väljakutseid pakkuv. Varem ei ole ma tegevusuuringut teinud. Samas on see väga arendav ja hea kogemus tulevikuks ning kindlasti mõttekohaks ka enda erialalise töö puhul kasutada seda nt laste arengut jälgides rühmas praktikuna.